

КОВАЛЕВСЬКА А. В.

к. е. н., доцент

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова
profit-ua@ukr.net

ШУЛЬГА О. В.

інженер

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
alex-shulga@yandex.ru

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ ТА ВИЯВЛЕННЯ РЕЗЕРВІВ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу існуючих підходів до проведення оцінки ефективності функціонування регіональних промислових комплексів та виявлення резервів їх розвитку. Виділено основні показники, що мають бути використані при проведенні такої оцінки. Запропоновано основні методи підвищення ефективності діяльності регіональних промислових комплексів і збільшення темпів розвитку. Визначено напрям подальших досліджень.

Ключові слова: регіональний промисловий комплекс, ефективність, розвиток, валова додана вартість, валовий регіональний продукт, витрати, прибуток, фінансовий результат.

КОВАЛЕВСКАЯ А. В.

к. э. н., доцент

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова
profit-ua@ukr.net

ШУЛЬГА А. В.

инженер

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»
alex-shulga@yandex.ru

КРИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ ДЛЯ ПРОВЕДЕНИЯ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ КОМПЛЕКСОВ И ВЫЯВЛЕНИЯ РЕЗЕРВОВ РАЗВИТИЯ

Статья посвящена анализу существующих подходов к проведению оценки эффективности функционирования региональных промышленных комплексов и выявлению резервов их развития. Выделены основные показатели, которые должны быть использованы при проведении такой оценки. Предложены основные методы повышения эффективности деятельности региональных промышленных комплексов и увеличения темпов развития. Определено направление дальнейших исследований.

Ключевые слова: региональный промышленный комплекс, эффективность, развитие, валовая добавленная стоимость, валовой региональный продукт, затраты, прибыль, финансовый результат.

KOVALEVSKA A. V.

candidate of economical sciences, associate professor

Kharkov O. M. Beketov National University of Municipal Services
profit-ua@ukr.net

SHULGA O. V.

engineer

National Technical University «Kharkov polytechnic institute»
alex-shulga@yandex.ru

CRITICAL ANALYSIS OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO FUNCTIONING EFFICIENCY RATING OF REGIONAL INDUSTRIAL COMPLEXES AND DEVELOPMENT RESERVES DETECTION

The article is devoted to analysis of methodical approaches to functioning efficiency rating of regional industrial complexes and its development reserves detection. Basic indicators and indexes, that should be used in such analysis, are highlighted. Fundamental efficiency upgrading and increasing development rates methods are introduced. Determined trend of the future research.

Keywords: regional industrial complex, efficiency, gross added value, gross regional product, costs, profit, financial performance.

Постановка проблеми. Основу господарчого потенціалу країни складає промисловість, оскільки вона є основним джерелом прибутку і саме потреби промисловості є рушійною силою технічного прогресу. В сучасному економічному суспільстві промисловість розглядається не на рівні окремих економічних суб'єктів, а на рівні регіональних промислових комплексів (РПК), які є специфічною формою територіальної організації промислових підприємств, що з'явилася в результаті розвитку процесів спеціалізації та інтеграції промислового виробництва [1].

Рівень ефективності діяльності РПК є тією характеристикою, що визначає можливості функціонування та розвитку. Як відзначають науковці [2], саме розвиток РПК є необхідною умовою існування промислових об'єднань. Для визначення можливостей розвитку необхідною передумовою є проведення оцінки наявного стану РПК, визначення рівня ефективності діяльності та обґрунтування найбільш впливових факторів, що зумовлюють позитивні зміни.

В наш час методологія оцінки ефективності діяльності регіональних промислових комплексів різними науковцями суттєво відрізняється залежно від напрямку досліджень, що проводяться авторами. Відповідно, існують численні підходи до проведення оцінки та визначення резервів підвищення ефективності діяльності і прискорення розвитку РПК.

Отже, існує необхідність критичного аналізу існуючих підходів до оцінки ефективності діяльності РПК з метою визначення (або розробки) оптимальної методики оцінки ефективності діяльності та пошуку резервів розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми оцінки ефективності функціонування і розвитку промислових комплексів розглядалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: Н.Н. Бурцева [3], С.Г. Важеніна та І.С. Важеніної [4, 5], В.І. Захарченка [6, 7], С.І. Іщука [7–13], Л.О. Петкової [14, 15], А.І. Татаркіна [16], Н.М. Качуриної [17], Т.С. Максимова [18], В.П. Горбуліна і А.Б. Качинського [19], Л.В. Пельтек [20] та ін. Однак у більшості з них проблеми розвитку регіональних промислових комплексів розглядалися не спеціально, а в комплексі з іншими проблемами.

Інші автори, такі як Шевченко А.В. [21], Зеленчук В.Р. [22], Хомяков В.І. [23], Цибульська Е.І. [24], Васильченко Г.В. [25], Бут Т.В. [26], Калашнікова Т.М. [27], Зубаревич Н.В. [28, 29], Яремко Л.А. [29] розглядають проблеми окремо, або оцінюють вплив окремих факторів на функціонування чи на розвиток регіональних промислових комплексів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження існуючих методичних підходів до оцінки ефективності діяльності РПК, виявлення розбіжностей і найбільш часто використовуваних показників, з'ясування переваг різноманітних узагальнюючих показників. Досягнення даної мети пов'язано із усвідомленням того, що процес оцінки є необхідною передумовою побудови ефективної системи управління. Критичний аналіз спрямований на вирішення наступних завдань:

- визначення чітких та узгоджених критеріїв і показників, які давали б можливість коректно та ефективно проводити оцінку рівня ефективності функціонування РПК;
- виявлення та аналіз рівня важливості, впливу численних факторів на стан РПК, можливі наслідки їхнього впливу, домінуючі фактори забезпечення розвитку;
- обґрунтування або розробка найбільш оптимального підходу до оцінки ефективності діяльності РПК і пошуку резервів розвитку.

Виклад основного матеріалу. Рівень ефективності промислового виробництва в РПК залежить від багатьох факторів, вплив яких оцінюють та вимірюють як окремо, так і в сукупності. Відповідно до цього при дослідженні ефективності діяльності і розвитку РПК науковці можуть оцінювати як загальну ефективність діяльності РПК, так і вплив окремих

факторів на результуючі показники.

Опрацювання різноманітних літературних та інформаційних джерел показало наявність достатньо великої кількості методичних підходів до проведення оцінки РПК. На основі аналізу було складено табл. 1, в якій відображено основні вихідні параметри, що використовуються науковцями у власних методиках для вирішення вказаного завдання.

Таблиця 1

Основні вихідні показники, що використовуються в процесі оцінки рівня ефективності та розвитку регіональних промислових комплексів (розроблено авторами за даними [3–15, 17, 18, 20–23, 25, 27, 28–30])

Показник	Важенін С.Г., Важеніна І.С.	Бурцев Н.Н.	Пельтек Л.В.	Зубаревич Н.В.	Калашнікова Т.М.	Максимова Т.С.	Ішук С.І.	Захарченко В.І.	Петкова Л.О.	Качуріна Н.М.	Яремко Л.А.	Шевченко А.В.	Зеленчук В.Р.	Хомякова В.І., Вяткіна Т.Г.	Васильченко Г.В.
Валовий регіональний продукт	+	+				+			+		+				+
Валова додана вартість			+							+					
Обсяг (структура) промислового виробництва	+			+		+				+			+		
Обсяг промислової продукції		+	+		+		+	+	+		+	+	+	+	+
Обсяг інвестицій	+			+										+	
Обсяг інвестицій в основний капітал		+	+		+	+							+		
Обсяг прямих іноземних інвестицій															+
Обсяг експорту промислової продукції			+						+		+				+
Обсяг імпорту промислової продукції			+												
Виробничі потужності		+													
Вартість основних засобів					+				+						
Вартість ресурсів						+	+	+		+			+	+	
Обсяг корисних копалин		+													
Динаміка цін			+												
Чисельність (структура) працівників промислових підприємств						+	+		+	+		+			
Витрати населення															+
Кількість промислових підприємств								+							
Фінансовий результат діяльності промислових підприємств					+								+		

Слід відразу зауважити, що кількість показників (вихідних параметрів), що використовувалася різними науковцями, залежить від обраної мети оцінки, від ключової проблеми, яку намагався вирішити автор. Проведемо аналіз методичних підходів, що сформувавши фахівці задля проведення оцінки наявного стану та ефективності функціонування РПК.

На рівні оцінки загального розвитку і ефективності діяльності регіональних промислових комплексів багато праць опубліковано російськими авторами, серед яких Важеніна І.С. і Важенін С.Г., завідувач сектору територіальної конкуренції інституту економіки Уральського відділення Російської академії наук. В процесі оцінки територіальної конкуренції вченим проводиться аналіз розвитку і ефективності діяльності регіональних промислових комплексів на основі ряду показників, серед яких основними є валовий регіональний продукт, обсяг промислового виробництва, обсяг інвестицій [4, 5]. Специфікою даного підходу є те, що розвиток промислового виробництва розглядається як частина комплексного розвитку регіону для підвищення його конкурентоздатності; автор не виділяє в окрему категорію розвиток саме промислового виробництва.

Бурцев Н.Н. провів детальний аналіз функціонування і розвитку регіональних промислових комплексів Росії. Серед проаналізованих показників найбільш важливими, на думку автора, є валовий регіональний продукт, інвестиції в основний капітал, динаміка виробничих потужностей, обсяг промислової продукції і обсяги корисних копалин, що було видобуто; причому підкреслюється роль добувної промисловості як вагомого джерела прибутку РПК [3]. На основі розглянутих показників Бурцев Н.Н. пропонує заходи щодо забезпечення сталого розвитку промислових комплексів, але заходи стосуються переважно засад державної політики стратегічного управління регіональними економічними структурами. На нашу думку, такий підхід має недоліки, оскільки може бути застосований лише для РПК в структурі яких є значна частка підприємств добувної промисловості.

На думку науковців Качинського А.Б. і Горбуліна В.П., розвиток регіональних промислових комплексів є край важливим, і цей розвиток розглядається з позицій планування національної безпеки. За допомогою проведеного SWOT-аналізу (основи якого запропонували гарвардські вчені Лоренед, Крістенсен, Ендрю і Гут у 1965р.) автори пропонують цикл стратегічних змін з восьми кроків, що покликані на державному рівні управління промисловими комплексами регіонів забезпечити підвищення ефективності їх функціонування. Але підхід, запропонований Качинським А.Б. і Горбуліним В.П. має значимість лише для визначення загального напрямку розвитку промислових комплексів, оскільки представлений ними аналіз не містить розрахунків абсолютних показників діяльності будь-яких економічних структур [19].

Проблеми розвитку регіональних промислових комплексів також всебічно розглянуто в роботах Пельтек Л.В. На основі аналізу ряду показників, таких як валова додана вартість, індекси обсягу промислової продукції, інвестиції в основний капітал, обсяг експорту та імпорту промислової продукції, динаміка цін та витрат на інновації, науковцем розроблено рекомендації щодо стимулювання розвитку РПК на державному рівні [20]. Але, на жаль, у працях Пельтек Л.В. відсутні конкретні рекомендації по підвищенню ефективності промислового виробництва в сучасних умовах або прискоренню темпів розвитку регіональних промислових комплексів.

На думку директора регіональної програми Незалежного інституту соціальної політики Зубаревич Н.В., для підвищення ефективності діяльності регіональних промислових комплексів і темпів розвитку необхідно належним чином спрямовувати інвестиції в промислові структури регіональних промислових комплексів, що підтверджується аналізом взаємозалежності частки залучених інвестицій і темпами розвитку регіональних промислових комплексів [28]. Роботи Зубаревич Н.В. орієнтовані на економічні проблеми і потенціал промислових регіонів Росії, але зважаючи на схожість економічної ситуації, є цілком застосовуваними в аналізі проблем розвитку українських регіональних промислових комплексів. Проте, в роботах науковця відсутній розрахунок впливу ряду витратних

факторів, що визнаються вирішальними переважною більшістю економістів, таких як матеріало- і енергомісткість продукції. Також в якості основного чинника подальшого розвитку автор пропонує зменшення впливу держави на розвиток регіональних промислових комплексів, але одразу ж зауважує, що це є неприпустимим для більшості економічних структур країни.

Аналізуючи тенденції розвитку промислових комплексів на основі показників вартості виробленої продукції, основних засобів, обсягу інвестицій в основні засоби, фінансового результату і частки збиткових підприємств за регіонами України, Калашнікова Т.М. акцентує увагу, що розвиток має відбуватись за рахунок зменшення матеріалоємності промисловості. Основним інструментом розвитку, на думку науковця, є інвестиційна політика, а основним показником розвитку регіональних промислових комплексів – обсяг реалізованої продукції [27].

На думку Максимової Т.С. [18], соціально-економічний розвиток регіонів має бути дослідженим у взаємозв'язку з іншими тенденціями, що відбуваються в економіці країни, в галузях та комплексах. За табл. 1 видно, що науковець проводить аналіз таких показників діяльності промисловості, як валовий внутрішній продукт регіонів, обсяг промислового виробництва обсяг інвестицій в основний капітал, вартість витрачених ресурсів, ресурсовіддача, чисельність працюючих. Автором розроблено методику оцінки ефективності залучення інвестицій до регіональних промислових комплексів, що дає змогу оцінити ступінь впливу залучення додаткових інвестицій на рівень ефективності діяльності РПК та забезпечення розвитку. Для оцінки сталості розвитку економічної системи і прогнозів щодо ефективності капіталовкладень для подальшого розвитку автором розроблено показник «динамічний індикатор розвитку», який порівнюється з фактичною зміною показників результатів промислового виробництва регіональних комплексів і дає можливість прогнозувати обсяг валового регіонального продукту [18], що на нашу думку дає можливість керувати розвитком регіонального промислового комплексу через обрання певної інвестиційної політики.

Одним із провідних науковців, що досліджує дану проблему, є Ішук С.І. – автор багатьох праць з регіоналістики і розміщення продуктивних сил. Підручники і навчальні посібники за авторством Ішука С.І. рекомендовані Міністерством освіти і науки України для вивчення студентами вищих навчальних закладів відповідної спеціальності, разом з іншими публікаціями і монографіями використовуються в роботах більшості економістів-регіоналів. Науковець відзначає, що основною умовою ефективною діяльності і розвитку регіональних промислових комплексів є наявність чіткої узгодженої структурованості промислового виробництва регіонального комплексу. Він доводить, що галузі промисловості відрізняються між собою за рівнем матеріало-, фондо-, капітало- і трудомісткості, енергоємності своєї продукції [8, 10, 11], тобто головним чинником, що впливає на ефективність промислового виробництва є рівень витрат, пов'язаних з випуском продукції, а резерви підвищення ефективності діяльності полягають у скороченні виробничих витрат і збільшенні обсягів реалізованої продукції. На нашу думку, це є зразком класичного підходу до оцінки ефективності діяльності РПК, але недостатньо уваги приділено факторам впливу інвестицій та інновацій, вплив яких аналізується в багатьох інших працях [4, 5, 14, 15, 18, 20, 21, 25, 27–29].

В роботах Захарченка В.І. також підкреслюється важливість існуючої структури РПК. На його думку, для підвищення ефективності діяльності і темпів розвитку РПК необхідним є утворення регіональних індустріальних кластерів, які відрізняються від промислових комплексів більш високою мірою координування функцій та стосунків, спрямованих на досягнення кінцевих результатів [6]. Слід відзначити, що даний фахівець акцентує увагу на управлінському аспекті забезпечення майбутнього розвитку. Таких висновків вчений дійшов, обґрунтовуючи шляхи підвищення конкурентоспроможності регіональних промислових структур [7].

Л.О. Петкова при оцінці розвитку регіональної промисловості визначає провідним

фактор міжнародної конкурентоспроможності регіону [14, 15]. Тому, до складу аналізованих автором показників, окрім валового регіонального продукту, продуктивності праці, фондіввіддачі, рентабельності, обсягу експорту, зарплатомісткості введено такі, як динаміка експорту і результативність зовнішньоекономічної діяльності (табл. 1). Особливу увагу слід звернути на запропонований Петковою Л.О. узагальнюючий показник економічної ефективності використання потенціалу регіонів, на основі якого оцінюються перспективи розвитку РПК. На нашу думку, в умовах глобалізації міжнародна конкурентоспроможність РПК є безумовно важливим фактором, але в сучасних умовах розвитку світової економічної кризи необхідно поглибити концентрацію на внутрішніх зв'язках РПК з метою пошуку резервів підвищення ефективності їх діяльності.

Качуріна Н.М. для розрахунку ефективності діяльності РПК використовує ряд показників, серед яких валова додана вартість, створена РПК; матеріаломісткість, обсяги витрат на сировину і матеріали, на зарплату, обсяг інновацій, обсяг інвестицій, частка кваліфікованих працівників в промисловості й інші. Найбільші резерви у підвищенні ефективності діяльності РПК, на думку науковця, зосереджені у зменшенні рівня витрат на виробництво шляхом зменшення витрат сировини і матеріалів, крім того можна досягти значного збільшення ефективності шляхом інвестицій в оновлення виробничих потужностей, переходу до нових видів технологічних процесів, тобто інноваційним шляхом. Також на основі проведеного аналізу Качуріною Н.М. створений інтегрований показник використання промислового потенціалу регіону, який автор вважає основним показником розвитку [17].

Яремко Л.А. досліджує вплив зовнішньоекономічної діяльності (насамперед експорту промислової продукції) і зовнішньоекономічних зв'язків на функціонування регіональних промислових комплексів. Основним показником, що характеризує функціонування і розвиток промислових комплексів, за Яремко Л.А., є валовий регіональний продукт, а провідна роль у збільшенні цього показника і відповідно розвитку РПК, згідно з Яремко Л.А., належить продукції, що експортується [30]. На нашу думку, підхід науковця не відповідає сучасним реаліям економічного життя тому, що по-перше, валовий регіональний продукт, на відміну від обсягу створеної додаткової вартості, припускає повторний облік вартості, створеної іншими промисловими структурами; а по-друге, на даному етапі зовнішні стосунки України характеризуються високим рівнем нестабільності, через що здійснення експортних операцій є ускладненим, а діяльність експортно-орієнтованих підприємств ризикованою, отже не можна відводити провідну роль в економічному розвитку і збільшенні ефективності діяльності РПК зовнішньоекономічними операціями.

Відмінним від інших є запропонований кадровий підхід Шевченко А.В., згідно якого розвиток регіональних промислових комплексів слід забезпечувати через впровадження інновацій кадрового забезпечення підтримуючих ланок народного господарства, що спричиняє науковий і науково-технічний розвиток промисловості, а також зумовлює приток нових, більш кваліфікованих працівників [21]. Відповідно до цього підходу вчений проводить аналіз показників кадрового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності промисловості регіональних комплексів і динаміку витрат на інновації кадрового забезпечення. На нашу думку, фактор кадрів є важливим, але вплив цього фактору на розвиток РПК і ефективність діяльності опосередкований, а в часовому вимірюванні вплив проявляється з деяким відставанням наростаючим підсумком. Тому, на нашу думку, пошук резервів підвищення ефективності діяльності РПК і прискорення його розвитку слід проводити в тому числі за допомогою інших показників.

Ще один науковець, який підкреслює важливість ефективності функціонування РПК – Зеленчук В.Р. Згідно з методичним підходом, розробленим Зеленчуком В.Р., ефективність промислового виробництва є фактором стимулятором, що визначає конкурентні переваги регіонального промислового комплексу. Ефективність промислового виробництва вчений визначає шляхом аналізу ефективності функціонування та конкурентоспроможності РПК на основі показників витрат і доходів промислової діяльності (матеріальні витрати, амортизація, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, інші операційні витрати, обсяг

реалізації промислової продукції, інвестиції в основний капітал, рентабельність). Результатом розвитку промислового комплексу автор вважає підвищення конкурентоспроможності, а основними ресурсами розвитку пропонує забезпечення конкурентних переваг через нематеріальні фактори – зокрема репутацію регіону. На думку Зеленчука В.Р., саме таким чином можна забезпечити сприятливий клімат для залучення додаткових інвестицій, розширення ринків збуту промислової продукції тощо [22]. Відповідно до свого підходу вчений аналізує показники матеріальних витрат промислового виробництва і порівнює їх з показниками випуску і реалізації продукції. Також проведений аналіз показників рентабельності та інвестицій в основний капітал РПК з метою виявлення тенденцій розвитку. В той же час, більш дієвим є класичний підхід, який дає змогу пошуку і залучення резервів підвищення ефективності діяльності РПК в найбільш короткі терміни. Але ми погоджуємось з думкою Зеленчука В.Р. про високу ступінь впливу нематеріальних факторів на прискорення темпів розвитку регіональних промислових комплексів, адже вони приводять до збільшення обсягів реалізації промислової продукції.

Згідно досліджень Хомякова В.І. і Вяткіної Т.Г. розвиток РПК слід оцінювати за показниками обсягу інвестицій, структурою промислового комплексу, але провідну роль, як і Зеленчук В.Р., науковці відводять показникам матеріальних витрат промислового виробництва для пошуку резервів економічного зростання РПК, окремо підкреслюючи значний обсяг паливно-енергетичних витрат в будь-якому виді промислового виробництва. Авторами запропоновано цільову функцію конкурентоспроможності, згідно якої на основі аналізу ряду показників рекомендується обрати одну з семи стратегій розвитку регіонального промислового комплексу. Також проведений аналіз динаміки інвестицій і їх впливу на економічний розвиток РПК [23]. На нашу думку такий підхід співпадає з класичним, що дає змогу залучення резервів ефективності промислового виробництва в найкоротші терміни. Але в даній роботі є важливі відмінності – в структурі матеріальних витрат окремо виділено паливно-енергетичні витрати, що відповідає актуальним проблемам мінімізації витрат промисловості, а запропонована цільова функція конкурентоспроможності за своєю сутністю є функцією максимізації ефективності промислового виробництва РПК. Слід відзначити наявність стратегічного підходу до забезпечення розвитку РПК, який на сьогодні визнано найбільш дієвим та раціональним в сфері управління.

Слід відзначити роботу Цибульської Е.І. і Рожкової Н.О., в якій розвиток РПК визнано необхідною умовою їх існування [24]. Основою розвитку, з позицій інституціонального підходу, є максимально можливе передавання об'єктів промислового виробництва в приватну власність, використання належним чином підготовлених кадрів на всіх ланках промислового виробництва, інтенсифікація процесу впровадження інновацій. На нашу думку суттєвим недоліком є те, що в зазначеній роботі пропонується тільки можливий напрям розвитку РПК, без оцінки ефективності його діяльності та розрахунку резервів її підвищення. Крім того автори зазначають неможливість передавання більшої частини існуючих об'єктів промислового виробництва в приватну власність, хоча такі трансформації обґрунтовано як пріоритетні.

З табл. 1 видно, що згідно з Васильченко Г.В. розвиток регіональних промислових комплексів слід оцінювати за показниками обсягів росту прямих іноземних інвестицій, рівня витрат населення, індексу економічного розвитку, валового внутрішнього продукту. Аналіз, проведений Васильченко Г.В., показує, що на розвиток регіональних промислових комплексів істотний вплив спричиняє обсяг прямих іноземних інвестицій. З цих позицій науковець підкреслює важливість урахування глобалізаційних процесів для інтенсифікації розвитку регіональних промислових структур і пропонує використовувати «брендові акції» (фестивалі, свята, інші заходи) для привернення уваги до виробленої продукції та збільшення обсягів її реалізації [25]. Суттєвим недоліком дослідження, на наш погляд, є висновок про характер інвестицій, які, на думку Васильченко Г.В., є пріоритетними. Науковець, як і Шевченко А.В., пропонує інвестувати в створення нових робочих місць для професій, що обслуговують інноваційний потенціал промисловості. З нашої точки зору, такий вид

інвестицій є важливим, але не забезпечує суттєвого збільшення ефективності виробництва регіональних промислових комплексів протягом тривалого періоду.

Дослідження, що провів Бут Т.В., показує, що саме металургійний комплекс формує більшу частину доходів промисловості України в цілому. Такі результати зроблено на основі аналізу ряду факторів, в тому числі структури регіональних промислових комплексів, динаміки обсягу реалізованої продукції за видами промислового виробництва, динаміки інвестицій в основний капітал, вартості експорту продукції та інших [26]. Отже, регіональні промислові комплекси, до складу яких входять підприємства металургійної промисловості, мають переваги розвитку відносно інших регіонів, оскільки містять в своїй структурі основні прибуткоутворюючі елементи промисловості країни. Резерви збільшення ефективності, на думку автора, полягають в збільшенні обсягу прямих іноземних інвестицій, збільшенні обсягу експорту продукції, реструктуризації технологічних процесів та оновленні основних виробничих фондів, що дозволить зменшити витрати на випуск продукції. На нашу думку, підхід Бут Т.В. є повністю обґрунтованим, але стосується лише РПК східної частини країни, в структурі яких є розвинена металургійна ланка. Доходимо висновку, що такий підхід до підвищення ефективності діяльності РПК і їх розвитку не може бути застосований до інших регіонів, де металургійна промисловість відсутня. А це може посилити наявні диспропорції розвитку економіки країни та її регіонів.

Також слід зазначити, що на державному рівні кабінетом міністрів України розроблена і вдосконалюється методика оцінювання регіонального розвитку для виявлення диспропорцій і застосування методів державного управління розвитком. За цією методикою в процесі оцінки розвитку регіональних промислових комплексів використовуються показники обсягу валового регіонального продукту, обсягу реалізованої продукції, частка зайнятих у промисловості і середня заробітна плата працівників [31].

Висновки. Ефективність діяльності РПК є найбільш узагальнюючою характеристикою, що дає змогу оцінити їх наявний стан та визначити можливості розвитку. На основі проведеного дослідження існуючих методичних підходів до оцінки ефективності діяльності та розвитку РПК виявлено, що переважною більшістю авторів для оцінки ефективності діяльності РПК і пошуку резервів її підвищення найбільш часто використовуються показники вартості випущеної промислової продукції, вартості реалізованої промислової продукції, обсягу і динаміки інвестицій, обсягу і структури виробничих витрат, рентабельності промислової діяльності, валової доданої вартості і валового регіонального продукту. Сукупність зазначених показників дає змогу розрахувати рівень ефективності господарської діяльності, використання ресурсів; визначити наявні проблеми в сфері функціонування РПК та потенційні внутрішні можливості; обґрунтувати пріоритетні фактори, зміна яких найбільш суттєво позначиться на стані РПК; сформулювати пріоритети та цілі на основі визначених резервів розвитку.

Згідно з висновками більшості науковців, резерви підвищення ефективності діяльності полягають у зменшенні матеріальних витрат на виробництво промислової продукції. Більшість авторів доводить, що саме обсяг інвестицій є важливим джерелом, яке зволяє проводити оновлення основних фондів та реструктуризацію технологічних процесів промислового виробництва. Таке оновлення дає змогу підвищувати ефективність діяльності РПК в більш довготривалому періоді та стимулювати його розвиток. Серед впливових факторів розвитку РПК науковці називають експортну діяльність, яка значно збільшує обсяги реалізації промислової продукції і позитивно впливає на показники фінансових результатів діяльності. Безумовними впливовими інструментами забезпечення розвитку є кадрова політика та нематеріальні активи.

Проведене дослідження дозволяє визначити основні показники, що мають бути використані в процесі оцінки наявного стану РПК та ефективності діяльності. Система оцінних показників є основою формулювання сильних та слабких сторін кожного окремого РПК (на основі врахування специфіки регіону), обґрунтування можливостей розвитку та потенційних загроз. Ми зауважуємо, що проведення такої оцінки є передумовою визначення

стратегічних пріоритетів та обґрунтування стратегічних рішень, що і є напрямком подальших досліджень авторів.

Список використаних джерел

1. Экономические основы формирования и развития промышленного комплекса региона / [Н.Г. Чумаченко, Л.Г. Чернова, Б.М. Биренберг, Л.М. Кузьменко]. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1999. – 320 с.
2. Масленикова Н.П. Управление развитием организации : [монографія] / Н.П. Масленикова. — М. : Центр экономики и маркетинга, 2002. — 304 с.
3. Бурцев Н.Н. Промышленность России в условиях развития конкурентной среды: региональный аспект : [монографія] / Н.Н. Бурцев. – М. : Наука, 2003. – 319 с.
4. Важенин С.Г. Конъюнктура конкурентоспособности региона / С. Г. Важенин // Регион: экономика и социология. – 2004. – № 3. – С. 23–38.
5. Важенина И.С. Теоретико-методологические основы определения сущности репутации территории : [монографія] / И.С. Важенина – Екатеринбург : Ин-т экономики УрО РАН, 2006. – 207 с.
6. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України : [монографія] / В.І. Захарченко. – Вінниця : Гіпаніс, 2004. – 548 с.
7. Захарченко В.І. Кластерний підхід до підвищення конкурентоспроможності регіонів України / В.І. Захарченко, С.В. Захарченко // Український географічний журнал. – 2011. – № 2. – С. 28–32.
8. Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування (методологія, теорія) : [монографія] / С.І. Іщук – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996. – 244 с.
9. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : [навч. посібник] / С.І. Іщук. – К., 2006. – 350 с.
10. Іщук С.І. Розміщення продуктивних сил (теорія, методи практика) : [монографія] / С.І. Іщук – К. : Видавництво Європейського ун-ту, 2004. – 216 с.
11. Іщук С.І. Промислові комплекси України: наукові основи територіальної організації : [монографія] / С.І. Іщук – К. : Вид. Паливода А. В., 2003. – 248 с.
12. Іщук С.І. Географія промислових комплексів : [підручник] / С.І. Іщук, О.В. Гладкий. — К. : Знання, 2011. — 375 с.
13. Іщук С.І. Техніко-економічні основи промислового виробництва : [навч. посібник] / С.І. Іщук, О.В. Гладкий. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 296 с.
14. Петкова Л.О. Економічне зростання в Україні: регіональний вимір : [монографія] / Л.О. Петкова. – Черкаси : ЧДТУ, 2004. – 271 с.
15. Петкова Л.О. Ефективна реалізація потенціалу регіону як основа його міжнародної конкурентоспроможності / Л.О. Петкова, Н.М. Жилияєва // Вісник Дніпропетровського університету. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2011. – Вип. 3 (10/2). – С. 78–86.
16. Татаркин А.И. Формирование конкурентных преимуществ регионов / А.И. Татаркин // Регион: экономика и социология. – 2006. – № 1. – С. 141–154.
17. Качуріна Н.М. Аналіз проблем та тенденцій використання промислового потенціалу регіону / Н.М. Качуріна // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 18–20 травня 2011 р. ; за заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2011. – С. 89–92.
18. Максимова Т.С. Регіональний розвиток (аналіз і прогнозування) : [монографія] / Т.С. Максимова. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2003. – 304 с.
19. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : [монографія] / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
20. Пельтек Л.В. Розвиток регіональної промислової політики держави: теорія,

методологія, механізми : [монографія] / Л.В. Пельтек. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 268 с.

21. Шевченко А.В. Інституційні засади формування інноваційної моделі розвитку у промисловості України. Аналітична записка / А.В. Шевченко // Матеріали Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1300/>

22. Зеленчук В.Р. Ефективність функціонування та конкурентоспроможність регіонального промислового комплексу (на прикладі Вінницької області) / В.Р. Зеленчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія – 2009. – № 18. – С. 45–56.

23. Хомяков В.І. Оцінка конкурентних переваг промислового комплексу / В.І. Хомяков, Т.Г. Вяткіна // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. : в 4 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – Вип. 195. – Т. 2. – С. 480–488.

24. Цыбульская Э.И. Методологические аспекты исследования институционального развития субъектов хозяйствования в условиях открытой экономики / Э.И. Цыбульская, Н.А. Рожкова // БизнесИнформ. – 2009. – № 2(3). – С. 4–7.

25. Васильченко Г. Місцевий економічний розвиток і прямі іноземні інвестиції / Г.В. Васильченко // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 40–46.

26. Бут Т.В. Оцінка впливу металургійного комплексу на розвиток промислового регіону / Т.В. Бут // Сталий розвиток економіки : міжнародний науково-виробничий журнал. – 2013. – № 2. – С. 167–173.

27. Калішнікова Т.М. Аналіз рівня промислового розвитку регіону: структурний аспект / Т.М. Калашнікова // Культура народів Причорномор'я. — 2006. — № 80.

28. Зубаревич Н.В. Из жары в холод [Електронний ресурс] / Н.В. Зубаревич // Российская бизнес-газета. – № 915 (37). – Режим доступу : <http://www.rg.ru/2013/09/24/monitoring.html>

29. Зубаревич Н.В. Стратегия 2020 / Н.В. Зубаревич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.strategy2020.rian.ru/load/366087963

30. Яремко Л. Глобалізований регіон / Л.А. Яремко // Економіст. – 2007. – № 5. – С. 54–57.

31. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в Автономній Республіці Крим і обласного значення для визнання територій депресивними : постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2010р. № 235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-%D0%BF>
